УДК 81'25:811.111
DOI https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.49-2.37

Логінова Л. В.,
старший викладач кафедри філології
Одеського національного морського університету

Іваніщенко О. В.,
студентка III курсу
Навчально-наукового морського гуманітарного інституту
Одеського національного морського університету

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. Особливості перекладу юридичних текстів зі збереженням якості, коректності та змістовності оригіналу, складнощі в роботі перекладача юридичних текстів та дослідження проблематики перекладів юридичних текстів різних країн залишаються майже не дослідженими, саме з цієї причини юридичному перекладу текстів, їх граматичним особливостям та перспективам вдосконалення перекладу текстів у сфері юриспруденції присвячені лише низка окремих статей або фрагменти розділів у наукових роботах чи підручниках. Юридичний переклад є одним із найбільш складних видів перекладів, який потребує особливої уваги та знань зі сторони перекладача.

Актуальність наукового дослідження особливостей юридичного перекладу зумовлена кількома факторами, такими як інтеграція України до світового співтовариства, налагодження та розширення політичних, економічних, культурних та ділових зв'язків, що набувають глобального масштабу та потребують належного юридичного обслуговування. Таким чином зростає обсяг роботи з юридичними документами, складеними іноземними мовами, та дедалі частіше є потреба грамотно скласти документи іноземною мовою або перекласти їх з української. У процесі роботи досліджено думки науковців щодо вивчення особливостей, форми та перспективи розвитку перекладу юридичних текстів. Також досліджено труднощі й особливості перекладу юридичних документів, що вимагає від перекладачів особливої точності, глибоких знань, оскільки це все є для них одним із найскладніших завдань.

У процесі наукового дослідження порушується питання труднощів роботи перекладача юридичних текстів, особливості перекладу та тонкощі роботи перекладача у сфері юриспруденції, які виникають під час перекладу нормативно-правових та ненормативних актів законодавства, міжнародних договорів та угод, а також судових документів.

Ключові слова: юридичний переклад, юриспруденція, перекладач, труднощі перекладача, вимоги до перекладача.

Постановка проблеми. Юридичний переклад – різновид перекладу текстів, що мають відношення до сфери права і призначені для передачі юридичної інформації. Також часто під цим терміном розуміють будь-який текст, перекладений і завірений юридичним способом (він же нотаріальний переклад). Серед основних документів, які є предметом перекладу, можна виділити договори, контракти, довіреності, закони, нормативно-правові акти, установчі документи, нотаріальні свідоцтва, угоди, сертифікати.

Актуальність дослідження цього різновиду перекладу зростає з кожним роком, пропорційно зростанню ділових відносин із представниками інших країн і розвитку бізнесу на міжнародному рівні. Найнадійніший спосіб зафіксувати досягнуті домовленості з партнерами – оформити їх письмово у вигляді того чи іншого документа, що має юридичну силу. Щоб в цивілізованій формі забезпечити взаєморозуміння і виконання зобов'язань обох сторін, необхідний юридичний переклад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою перекладу правових термінів та юридичних текстів загалом займаються такі дослідники: І.С. Алексєєва [1], В.В. Алімов [2], Н.В. Зінукова [3], С.М. Нікіфорова [4], А.М. Ляшук [5] та інші.

Метою статті є вивчення особливостей, що впливають на переклад правових текстів з англійської мови українською та визначення основних труднощів у правильному їх перекладі.

Виклад основного матеріалу. Юридичний переклад – це різновид перекладів текстів правової сфери, які використовуються для обміну документів між людьми. Підготовка перекладача – це один із головних факторів, які впливають на якість перекладу, оскільки перекладач повинен мати знання юридичної термінології як держави, з мови якої перекладається текст, так і держави, мовою якої перекладає.

Найпоширенішими різновидами юридичного перекладу є:

– переклад нормативно-правових актів законодавства, в тому числі законів, їх проєктів та підзаконних нормативно-правових актів;

– переклад цивільно-правових договорів;

– переклад установчих документів та інших документів суб'єктів господарювання;

– переклад апостилів і нотаріальних документів [6].

Окрім того, для якісного перекладу фахівцю-перекладачу необхідно мати знання щодо політичних, соціально-побутових та культурних особливостей країн походження та перекладу текстів. Часто перекладач має володіти лінгвістичною властивістю для знаходження в мові перекладу синонімів та еквівалентів юридичних понять оригінального тексту [7].

Досліджуючи сфери застосування правової мови в науці перекладознавства, можна виокремити такі категорії:

1) мова комунікації в судовому процесі. Цей різновид повної поведінки досить досліджений у сфері перекладознавства, оскільки включає в себе основні поняття таких різновидів науки, як стилістика, лінгвістика, риторика, юриспруденція,

а також фольклористика використання певних видів діалектів та фразеологізмів у тій чи іншій місцевості чи юрисдикції;

2) підґрунтя юридичної позиції. Цей різновид вчення досліджує юридичні аргументи, які є основою становлення правової позиції особи, багатозначності, невизначеності та варіативності викладу інформації;

3) лінгвістика судового розслідування та процесу. Ця галузь застосування юридичного перекладу зумовлює розробку технічних засобів, які допомагають у розслідуванні та вивченні правової науки;

4) норми мови в правовій науці. Ця галузь досліджує сферу застосування юридичних текстів у суді, вимоги до їх перекладу та доцільність наявності юридичного тексту в тій чи іншій сфері права;

5) дія правових мовних норм досліджує дійсність нормативно-правових та підзаконних актів та норм;

6) тлумачення юридичних текстів застосовується у сфері дослідження мовних закономірностей у процесі формування правової культури юридичного тексту, а також уточнення значення цих текстів;

7) розробка критеріїв до юридичних текстів, які дозволяють їм бути зрозумілими для звичайних людей [8].

Для створення найбільш сприятливих умов для комунікації між користувачами різних мов застосовується переклад тексту з якомога більш коректною та точною передачею інформації іншою мовою оригіналу. Для співрозмовника як текст оригіналу, так і текст перекладу є самостійними, рівноправними та такими, що ототожнені. Для коректності перекладу перекладач має не тільки володіти двома мовами, а й володіти юридичною грамотністю та термінологією обох країн. Крім того, знання законодавства та правової термінології в перекладача має бути у вільному володінні, або, як прийнято в англомовній термінології, on the tip of his tongue (з англ. – на кінчику язика) [8].

Основною проблематикою перекладання юридичних текстів є відсутність точного, тотожного перекладу термінів з мови оригіналу мовою перекладу. Цей фактор ускладнює використання іншомовного юридичного документа для перекладу.

Окрім цього, особливістю перекладу юридичних текстів є неоднакова близькість до перекладу, що робить повноту перекладу більшою чи меншою, що змушує фахівця знаходити певні компроміси для вирішення цього питання [1].

До особливостей перекладу юридичних текстів також належить велика кількість стійких словосполучень та слів в іноземній мові, які не мають тотожних аналогів у мові перекладу. Для цього перекладачеві потрібно не лише володіти цими знаннями, а й вміти доцільно їх використовувати.

Наприклад, в англійській мові існує явище primaries, що в перекладі означає попередні вибори, що визначають кандидатів у президенти від двох політичних партій у США [9]:

Before voting every citizen must register in accordance with the laws of his state. This gives him the right of participating in primaries.

Перед голосуванням кожен громадянин має зареєструватися відповідно до законів свого штату. Це дає йому право взяти участь у попередніх виборах.

Venire – категорія осіб, які можуть виконувати функції присяжних:

The juries are selected from a larger panel of citizens, commonly known as the venire.

Судові присяжні вибираються з більш широкого кола громадян, зазвичай відомого як категорія осіб, які можуть виконувати функції присяжних.

Vior dire – допит присяжних для виявлення їх можливої упередженості:

The prospective jurors are generally subject to further interrogation about their possible biases. This examination is known as vior dire.

Передбачувані присяжні зазвичай піддаються подальшому допиту на предмет їх можливої упередженості. Ця процедура має назву vior dire.

Solicitor – повірений (веде справи клієнтів та готує їх для адвокатів):

A solicitor, acting under a general retainer, has an implied authority to accept service of process for his client …

Солісітор діє на підставі загального договору з адвокатом (мається на увазі повноваження брати на себе обслуговування клієнта в процесі судового розгляду).

В англомовній юридичній термінології також наявні стійкі словосполучення (фразеологізми), такі як Miranda rule / warning, що перекладається як право людини не давати показання за відсутності адвоката. Цей фразеологізм є досить поширений в англійській юридичній термінології та має своє історичне підґрунтя, яке полягає в судовому процесі 1966 р. у Верховному суді штату Арізона, коли обвинувачення особи на ім'я Міранда визнано протиправним, у зв'язку з проведенням визнання обвинувачення працівниками правоохоронних органів у відсутність адвоката обвинуваченої. Саме з цієї події в американській правовій системі почало використовуватись «правило Міранди», яке має силу в будь-якому судовому процесі [10].

У сучасних англійських словниках іноді відсутні юридичні терміни, які досить часто використовуються в юриспруденції англійської мови. Такими фразеологічними висловами є three strikes law, three strikes offender, three strikes justice [9]. Якщо вдаватися до дослівного перекладу такого фразеологічного виразу, то українською мовою фразеологізм звучить як «закони трьох ударів, правопорушник, засуджений за законом трьох ударів, правосуддя трьох ударів». Однак в українській юриспруденції відсутні ці поняття, що зобов'язують перекладача знаходити аналоги в українському законодавстві та переосмислювати цей вираз. Однак англомовні джерела цього вислову беруть початок у правилах гри в бейсбол, відповідно до яких гравець, який отримує три штрафні удари, вибуває з гри («Three strikes and you are out»). Якщо приділяти увагу трактуванню цього фразеологізму саме з позиції англійського законодавства, то наприкінці 80-х років XX століття було прийняте правило, за яким засуджений, який має дві судимості та підлягає засудженню за третє правопорушення, отримує найсуворіше покарання, незалежно від тяжкості скоєних правопорушень [2].

В англійському законодавстві також існує велика низка словосполучень, які прийнято використовувати у вигляді скорочень, що ускладнює роботу перекладача, оскільки необхідно не лише розшифрувати вищезазначене скорочення та стисліть, а й дослівно перекласти фразу без відхилення від її змісту. До таких словосполучень належать: Rules of evidence, що дослівно перекладається як правила доказів, однак зумовлюють правила збору, зберігання та подання речових доказів; Drug Institute, дослівне трактування означає інститут наркотиків, однак перекладачі мають розуміти цю фразу як інститут

по боротьбі з незаконним обігом наркотиків; Financial Fraud institute (з англ. «інститут фінансової боротьби») – інститут із боротьби з фінансово-економічними злочинами; DUI (driving under the influence), яке означає водіння автотранспортного засобу в стані алкогольного сп'яніння і т.д. [6].

Існує також перелік скорочень, які використовуються лише у певному професійному середовищі, до яких належать DUI / DWI – Driving under the influence / driving while intoxicated (водіння автомобіля в нетверезому стані); ROR – release on recognizance (звільнення з підпискою про невиїзд), GBMI – guilty but mentally ill (винний, але вимагає примусового психіатричного лікування в період відбування терміну виконання покарання) [10].

Відмінність трактування одних юридичних термінів у британському та американському варіантах англійської мови також створює певні особливості та труднощі в роботі перекладачі юридичних текстів. Ці випадки є не досить поширеними, однак некоректний переклад часто паплюжить текст оригіналу. Наприклад, у британському й американському варіантах є словосполучення Attorney General, які мають трохи різний зміст, а тому під час перекладу цієї фрази необхідно розуміти, який конкретний варіант англійської мови – британський чи американський – має оригінальний текст перекладу. В американському законодавстві ця фраза трактується як поєднання посад Генерального прокурора та Міністра юстиції, а в законодавстві Великої Британії ці посади обіймають різні чиновники, а переклад фрази стосується найвищої юридичної особи, робота якої полягає в наданні юридичних консультацій уряду та представництві уряду, тобто Міністра юстиції. Аналогічну ситуацію має переклад усталеної фрази Solicitor General, яка в американському варіанті означає заступника Генерального прокурора, а в британському – заступника Міністра юстиції [6].

Проаналізувавши вищезазначені випадки, можна дійти висновку, що переклад юридичних термінів здебільшого залежить від наявності юридичної термінології в іншомовному тексті, будови речення, особливостей мови іншомовного тексту і т.д. Окрім цього, необхідно пам'ятати, що не всі юридичні тексті, які підлягають перекладу, призначені для людей з юридичною освітою, а призначені для звичайних людей, які не завжди в повному обсязі розуміють юридичну термінологію, лексику та побудову речень. Також перекладачеві необхідно орієнтуватися у відмінностях культури різних народів (у нашому випадку україномовних та англомовних країн), відмінності в побудові систем законодавчої, виконавчої та судової влади, а також зберігати системність та структуру тексту оригіналу [4].

Також дуже часто виникають проблеми в перекладі тестів галузей права країни оригіналу та країни перекладу, в яких наявна відмінність, наприклад, сімейне право, адміністративний устрій, виборче право, кримінальне процесуальне право.

Інша ситуація відбувається з текстами міжнародних галузей права, які засновані на міжнародному співробітництві та обміні. До цих галузей права належать банківське право, торгове право, захист прав споживачів, захист основоположних прав та свобод людини, оскільки ці галузі права знаходяться на однаковому або не зовсім віддаленому етапі розвитку [3].

Здебільшого є два типи перекладів юридичних текстів: у пізнавальному та правозастосовному аспекті. На міждержавному рівні переклади необхідні для застосування та здійснення права, а в міжнародному праві – для проведення міжнародних угод та договорів.

Слід завжди пам'ятати, що юридичні тексти різних категорій мають свій особливий стиль, системність та мовні особливості, які мають бути витримані під час перекладу тексту іншою мовою.

Є також фактори, що дають змогу зробити роботу перекладача легшою. Ці фактори полягають у спорідненості правових систем, однак мовна спорідненість, якщо правові системи кардинально різні, стане лише тягарем, що ускладнить роботу перекладача. Для збереження ідентичності змісту тексту оригіналу його необхідно перекладати виключно з оригінальної мови, уникаючи при цьому перекладів із загальної мови та перекладів із перекладів, наприклад, звітів про становище та розвиток певної сфери правовідносин [7].

Точність та коректність перекладу завжди залежить від стилю, однак дуже часто зрозумілість текстів робить переклад неточним чи не зовсім коректним. Прикладом цього можуть слугувати дебати та промови, у процесі перекладу яких для звичайної людини нехтують стилем та якістю перекладу, оскільки важливим є лише факт передачі точної інформації.

Міжнародні угоди та договори в перекладах усіма офіційними мовами, які закріплені нормами конституції певних держав, мають однакову юридичну силу та рівність. Аналогічна ситуація стосується країн Європейського Союзу, однак роз'яснення різних нормативно-правових актів та ненормативних актів піддається обов'язковому порівнянню усіх текстів перекладів, навіть офіційними мовами [8].

До труднощів перекладу юридичних текстів також належать тонкощі англійської юридичної термінології в нормативно-правових актах, договорах та інших документах.

Саме для таких ситуації існує особливий стиль перекладу, який має назву legalese та означає специфічне формулювання і конструкції, на підставі яких відбувається побудова текстів [9].

Legalese – англійський термін, який фактично означає юридичний стиль викладу інформації. Цьому стилю притаманні особлива точність, побудова фраз та речень, що і створює труднощі в роботі перекладача, який не обізнаний в англійській юридичній термінології [10].

Legalese з часом почав використовуватися не лише для складання нормативно-правових та ненормативних актів, судових рішень та угод, а й у повсякденному спілкуванні юристів.

Нині дедалі частіше використовується the Plain English movement, що полягає у використанні звичайної англійської мови замість пихатого legalese, однак тенденція повної відмови від legalese в юридичній теорії і практиці є неможливою та дедалі більше привертає увагу науковців [8].

Серед особливостей legalese можна виокремити:

– використання виразів, фраз та слів, які саме в цьому стилі мають конкретне смислове значення;

– nemo dat quod not habet – принцип, відповідно до якого закріплюється право неможливості передачі права власності, яким не розпоряджається;

– replevin – віндикація, тобто позовна заява про повернення права володіння об'єктом рухомого та нерухомого майна;

– використання фраз, слів та виразів, які мають юридичне значення та закріплюють його, наприклад:

– tort of nuisance – порушення права володіння власністю особи;

– valuable consideration – задоволення договору сторонами, завдяки якому можливе вирішення виконання договору в судовому порядку;

– використання лексики формального стилю, що є архаїзмом для повсякденного спілкування:

– hereinafter – далі за текстом, надалі;

– aforesaid – раніше згаданий;

– стиль побудови складних речень із кількома підрядними та сурядними реченнями, що доповнюють зміст основного речення:

«For the authority of these maxims rests entirely upon general reception and usage; and the only method of proving, that this or that maxim is a rule of the common law, is by showing that it hath been always the custom to observe it»;

– частота вживання модальних дієслів shall, will:

«[…] the generality of subsection above shall not be taken to be prejudiced by any enactment […]»

«[…] he shall be removed from office as a justice of the peace in accordance with section 6 of this Act […]»;

– пасивні конструкції при побудові речення:

«It may be true that such parts of the common law […] are based upon, or (are) consistent with, ideas and values […]» [10].

Висновки. Отже, способи перекладу юридичних документів можуть змінюватися відповідно до наявності в тексті мови перекладу юридичних термінів, особливості побудови речення, структури, системності та мовної особливості іншомовного тексту. Слід зазначити, що юридичні тексти використовуються не лише знавцями юриспруденції, а й звичайними людьми, які не розуміють юридичних термінів і фраз. Саме в цьому полягає одна з особливостей перекладу юридичних текстів іншою мовою.

Переклад юридичних текстів є одним із найскладніших, оскільки для перекладу, як з української мови іноземною, так і навпаки, необхідні не лише навички володіння лексикою країн перекладу, а й знання особливостей використання юридичною термінологією.

У зв'язку з наявністю великої кількості рис, що є характерними для різних правових держав, особливість правовідносин, які виникають між державами, переклади юридичних текстів мають бути коректними, точними та правильними, оскільки відображають певну форму дій, принципів та норм поведінки людей у правових державах.

На наш погляд, юридичний переклад є одним із найбільш найважливіших та затребуваних видів перекладу. Саме з цієї причини виникає великий попит на перекладачів у вищезазначеній сфері. Перекладознавство юридичного тексту – порівняно нова, ще не розвинена наука, а саме з цієї причини особливість юридичного перекладу мало висвітлена в літературі, тому підлягає аналізу та потребує подальшого глибокого дослідження.

Література:

1. Алексєєва І.С. Введення в перекладознавство. Москва : Academia, 2006. 352 с.
2. Алімов В.В. Юридичний переклад. Практичний курс. Англійська мова. Москва : КомКнига, 2005. 160 с.
3. Зінукова Н.В. Ділова документація англійською мовою: складання та переклад. Дніпропетровський ун-т економіки та права. Дніпропетровськ : ДУЕП, 2006. 68 с.
4. Нікіфорова С.М. Особливості юридичної термінології в англійській мові. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди*. 2012. С. 173–179.
5. Ляшук А.М., Мошнягул М.С. Семантичні та етимологічні характеристики запозичених юридичних термінів англійської мови. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства.* 2016. № 10. С. 129–134.
6. Глубовська І.О. Багатомовний юридичний словник-довідник / І.О. Голубовська, В.М. Шовковий, О.М. Лефтерова та ін. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2012. 543 с.
7. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс* : збірник наук. праць. 2016. Вип. 4. С. 266–272.
8. Бойко І.В. Особливості перекладу юридичних документів та їх оформлення. *Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти* : матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції, 2015 р. НТУУ «КПІ». Київ : Кафедра. С. 109–110.
9. Simpson, A.W.B. The Common Law and Legal Theory. Oxford Essays in Jurisprudence. Oxford : Clarendon Press, 1973. P. 77–99.
10. Англо-український юридичний словник : Близько 75000 термінів / Упоряд. : С.М. Андріанов та ін.; за ред. Л.І. Шевченко. Київ : Арій, 2007. 552 с.

Loginova L., Ivanischenko O. Particulars of translation of legal texts in English

Summary. Particulars of translation of legal texts with preservation of quality, correctness and content of the original, difficulties in the translator's of legal texts work and research the problems of translations of legal texts different countries remain almost unexplored, for this reason legal translation of texts, their grammatical particulars only a number of separate articles or fragments of sections in scientific works or textbooks are devoted to jurisprudence. Legal translation is one of the most complex types of translation, which requires special attention and knowledge from the translator.

The timeless of scientific research particulars of legal translation is due to several factors, such as Ukraine's integration into the world community, establishment and expansion of political, economic, cultural and business ties, which are gaining global scale and require proper legal services. Thus, the workload with legal documents compiled in foreign languages is growing, and there is an increasing need to compose documents in a foreign language or translate them from Ukrainian. In the course of the work the opinions of scholars on the study of the peculiarities, forms and prospects of development of translation of legal texts are investigated. The difficulties and peculiarities of translating legal documents, which require special precision and deep knowledge from translators, as all this is one of the most difficult tasks for them.

In the result of work and course of scientific research raises the issue of difficulties in translating legal texts, particulars of translation and subtleties of the translator's work in the field of jurisprudence, which arise when translating normative-legal and non-normative acts of legislation, international treaties and agreements, as well as court documents.

Key words: legal translation, jurisprudence, translator, translator difficulties, translator requirements.